BEHİÇ AK'IN ÇOCUK KİTAPLARINDA MODERNİTE VE TEKNOLOJİ ELEŞTİRİSİ

Talat AYTAN[*]
Büşra GÜNGÖR[**]

Özet

Behiç Ak, günümüz çocuk edebiyatının tanınmış çocuk edebiyatı yazarlarındandır. Yazdığı hikâye ve romanlarla; çizdiği karikatürlerle sosyal meselelere değinmiş ve eserlerinde eğitsel iletileri metnin dokusu içerisine sindirmiştir. Yazar, modern dünyadaki değişimlere kayıtsız kalmamış ve eserlerinde inceden inceye teknoloji eleştirisi yapmıştır. Betimsel bir nitelik taşıyan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır, Behiç Ak'ın çocuk kitaplarında yer alan teknoloji eleştirisinin nasıl yapıldığı ve bu konuda yapılması gerekenlerin ne olduğu hususlarına değinilmiştir. Araştırmada ileri sürülen görüşleri daha somut bir şekilde yansıtabilmek adına incelenmiş çocuk kitaplarından örneklere/alıntılara yer verilmiştir. Araştırma nesnelerini, Behiç Ak'ın çocuklar için yazdığı ve teknoloji ve modernite konularına temas eden altı çocuk kitabı oluşturmaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre yazarın, çocuklara değişen dünyaya uyum sağlarken kendi özümüzü koruma ve bu minvalde yapılması gerekenleri sezdirmeye çalıştığı saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Behiç Ak, Çocuk Kitapları, Modernite ,Teknoloji.

CRITICISM OF MODERNITY AND TECHNOLOGY IN THE CHILDREN'S BOOKS OF BEHİÇ AK

Abstract

Behiç Ak is one of the well-known writers children's literature of today. He has mentioned the social issues in his stories and novels and infused the educational matters into the texts in his works. The writer has not ignored the changes of the modern world and has criticized technology minuely in his works. In this study, which holds a descriptional feauture, documental analysis among qualitative research methods has been used; how the criticism of technology in Behiç Ak's children's books and what should be done about this issue have been dealt. To reflect better the ideas proposed in the study, examples and quotes from the examined books are given. The objects of this study are six children's books written for children focusing on the matters of technology and modernity by Behiç Ak. According to the results of the study, it is deteted that the writer aims to implicate the children that we should reserve our own origin while adapting to the changing world and what should be done in this manner.

Key words: Behiç Ak, Children Books, Modernity, Technology.

1.GİRİŞ

Behiç Ak, son dönem Türk edebiyatında önemli bir çocuk kitabı yazarıdır. Çocuklara yönelik yazdığı kitaplar ve kitaplarda anlamı bütünleyen ve estetik bir haz uyandıran çizimleri Behiç Ak'ı, Türk çocuk edebiyatı mecrasında önemli bir yere taşımaktadır. Kitaplarında günümüz dünyasındaki insanların yaşayış biçimlerine yer veren yazar, sosyal meselelere değinmiştir. Yazar, çocuk kitaplarında bu konulara değindiğini bir röportajında da şu şekilde dile getiriyor: *"Her zaman kendi gözlemlerime dayanan gerçek olaylardan ve kişilerden esinlenirim."* Yazar bu röportajında içinde bulunduğu dönemin sorunlarını gözlemlediğini ve bu gözlemlerini çocukça bir hassasiyetle çocuğun dünyasında inşa etmeye çalıştığını dile getirmektedir.

[*] Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, talataytan@gmail.com.
[**] Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı busragungor@msn.com

*'Çocuk kitabı her şeyden önce bir sanat yapıtıdır. '*yargısı, çocuk kitabı çizerlerinin altın kuralı olarak ifade edilebilir. Bu itibarla çocuk kitabı çizerlerinin çocuğun dünyasını iyi tanıyan, ilgi ve gereksinmelerine aşina olan usta sanatçılar olması gerekir; çünkü çocukta resim yapma, resim diliyle iletişim kurma isteğinin uyanması ve kitapla çocuk arasında sevgi bağı oluşması için sanatçı duyarlığı ile yapılmış resimlere gereksinim vardır. Kitabın görsel bileşenleri, sözcüklerle anlatılanı sanatçının görsel yorumuyla bütünler, metinde anlatılanlara bedii bir renk katar. "Yazarın sözel olarak aktaramadığı duyguların ve düşüncelerin dışa vurumu için öncülük görevi üstlenir. Metnin kurgu özelliğine uygun olarak çocuğu bazen eğlendirir, bazen heyecanlandırır, bazen de düşündürür. Çocuğun görme, duyma, duyumsama, düş kurma, düşünme ve sezme yetilerini harekete geçirir. Çocuklar, bu nitelikli resimlere zevkle bakarak kendilerince yeni öyküler uydurabilir" (Sever, 2002: 60). Behiç Ak, çocuk kitaplarında yazının ve çizginin imkânlar dünyasından istifade etmeye çalışmaktadır.

Çocuklara çocukluk döneminde verilecek eğitimin, çocuğun topluma, yaşam koşullarına uyum sağlamasında, yaşamı, doğayı, insanı sevmesinde ve tanımasında etkili olduğu gerçeği çocuk kitabı yazarlarınca göz ardı edilmemelidir. Çocuk kitaplarında yer alan "çocuk" ögesi oldukça önemli bir yere sahiptir. Çünkü "çocuk okur", "çocuk kahraman" ı örnek alır ve onunla özdeşlik kurar. Bu nedenle çocuklar için yazılan kitaplarda kahraman seçimi ve bu kahramanların özellikleri son derece önemlidir (Lüle, 2007:18).

Çocuğun gerçeklik algısı, hayatın gerçekliğinden tecrit edilemez. Çocuk ruhunun derinliklerine ve inceliklerine vakıf olan bir çocuk edebiyatı yazarı hayatın gerçeklerini çocukça bir kurgu içerisinde çocuğun dikkatine sunabilir (Arıcı, 2016).

Çocuk kitapları çocuklara içinde yaşadığı ülkeyi, dünyayı sevmeyi öğretmelidir. Yaşadığımız dünya, güzellikleri ve zorlukları ile bir bütündür. Sürekli zorlukları hatırlatmak, bireyin dünya ile olan bağını kopardığı gibi, yaşama sevincini de ortadan kaldırır. Bu yüzden çocuk yazını eserlerinde, yaşadığımız dünyayı sevmeyi, onun güzelliklerinden yararlanmayı, eksik yönlerini tamamlamayı sağlayıcı duyguların kazandırılmasına özen gösterilmelidir. Çocukların karamsarlıklar konusunda çok hassas olduğu gerçeğinden yola çıkarak, onları umutlandırıcı, yaşama bağlayıcı eserlerle yüz yüze getirmek gerekmektedir (Lüle, 2007: 20).

Modernite; en geniş anlamıyla Batı düşüncesinin kadim Yunan ve Roma külliyatına yönelmesiyle başka bir ifade ile Aydınlanma Çağı ile başlayan Fransız İhtilali'nin yaydığı yeni kimlik tasavvurlarıyla ilerleyen ve Endüstri Çağı ile devam ederek bilgi ve iletişim teknolojilerinin zirve yaptığı 21. yüzyılda varlığını hissettiren; geleneksel paradigmanın aksine aklı ve bireyin özgürlükler yelpazesini önceleyen bir değerler sistemi olarak tanımlanabilir. Türk- İslam düşüncesinin; Tanzimat'tan hatta II. Mahmut Dönemi'nde mühendis mekteplerinin açılmasından itibaren "Şark'ın akl-ı pîranesi ile Garb'ın bikr-i fikrini mezcetrme" şeklinde formüle etmeye çalıştığı "bilinç yarılması" günümüzde de tazeliğini muhafaza eden bir mesele olmaya devam etmektedir. Modernitenin en etkili enstrümanlarından biri teknolojidir. Teknoloji, insanın dünya üzerinde var olmasından bu yana yaşanılan ortamı şekillendirmiş ve insan yaşamının vazgeçilmez bir parçası durumuna gelmiştir. Teknolojik dünya insanı ve yaşamını sadece olumlu anlamda etkilememekte, teknoloji olumsuz yönleri ile eleştiri konusu da olmaktadır. Üretimin hızlı ilerlemesi ile teknolojinin üstünlüklerinden yararlanan insanın monoton bir yaşam içine girmesi, duygusallığından uzaklaşması, sosyal yaşamdan kopması ve toplumun değer verdiği çoğu şeyin önemini yitirmeye başlaması (Çelikcan, 2011:168) teknolojiye getirilen eleştiriler arasında yer almaktadır. Bu çalışmada Behiç Ak'ın çocuk kitapları özelinde değişen dünyada teknolojinin getirdikleri incelemeye tabi tutulmuştur.

2.YÖNTEM

Var olan bir durumu ortaya koymayı amaçlayan bu araştırmada betimsel bir karakter taşımaktadır. Betimsel araştırma yaklaşımına göre elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak sunulabilir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya

sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek,2006). Araştırmanın verileri doküman incelemesi neticesinde elde edilmiştir.

2. 1. Araştırma nesnesi

Çalışmanın evrenini, Behiç Ak'ın çocuk kitapları oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklem grubunda bulunan eserler şunlardır:

1. Kitap: Postayla Gelen Deniz Kabuğu
2. Kitap: Çatıdaki Gezegen
3. Kitap: Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği
4. Kitap: Bulutlara Şiir Yazan Çocuk
5. Kitap: Eve Giden Küçük Tren
6. Kitap: Bebek Annem

3. BULGULAR VE YORUM

Çocuk edebiyatı alanında ürünler veren Behiç Ak'ın çocuk kitaplarında yer alan modern dünya ve teknoloji eleştirisini ortaya koymayı amaçlayan bu araştırmada "Behiç Ak'ın çocuk kitaplarında, modernite ve teknoloji eleştirisi ne şekilde yapılmıştır?" sorusuna yanıt aranmıştır. Ayrıca ortaya koyulan düşünceleri ve ileri sürülen görüşleri daha somut bir şekilde yansıtabilmek adına incelenmiş çocuk kitaplarından örneklere/alıntılara yer verilmiştir.

3. 1. Postayla Gelen Deniz Kabuğu

Pandomimci babasının ve avukat annesinin yoğun iş yaşamları, Sude'nin ailesiyle paylaştığı saatleri iyice azaltmıştır. Arkadaşının önerisiyle bir tablet bilgisayar edinen Sude, kısa bir süre içinde, sanal dünyanın bir parçası olup çıkar. Sıkılmadan sanal dünyada oyalanan Sude'ye her an ulaşılabiliyor olmasını önce olumlu bulan ailesi, zamanla onun aşırı tutkusundan endişelenmeye başlar. Annesi kızını "kurtarma" operasyonuna girişir.Eserde Sude'nin "dijital labirent"ten kurtulması anlatılırken modern dünyada dijital labirentte kaybolan insanların yaşadığı durumlara değinilmiştir:

- *"Elindeki tablet bilgisayarıyla sürekli fotoğraf ve film çekerdi. Bir insanın sanal görüntüsünü gerçeğine tercih ederdi. Sanki sadece fotojenik insanları seviyordu. Fotoğrafını çekmediği insanı da belleğine kaydetme zahmetine katlanmazdı"* (s. 11). Bu bölümde Sude'nin arkadaşı Fikret tanıtılıyor. Fikret'in tablet esiri olduğuna vurgu yapılmaktadır.

- *"Bilgisayarlar arttıkça dışarıya çıkan çocukların sayısı da azalmıştı. Sahilde oynayacak arkadaş bulmakta zorlanıyordu Sude. Arkadaşlığın yolu kumsala gitmek değil, internete girmekti" (s. 17).* Bu bölümde bilgisayarların artması üzerine arkadaşlığın artık önemini yitirmesinden ve arkadaş bulmanın internet aracılığı ile yapıldığından bahsedilmektedir.

- *"Sude yalnızlığını giderek daha fazla bilgisayarıyla gidermeye başlamıştı. İnternet sayesinde başka insanlara ulaşmak çok daha kolaydı. Sıkıldığında sahilde dalgaların sesini dinleyerek koşmak yerine bilgisayarın başına çörekleniyordu"(*s. 22). Bu bölümde teknolojinin gelişmesiyle eski alışkanlıkların yerini de bilgisayarların aldığına dikkat çekilmektedir.

- *" Sık sık sosyal paylaşım sitelerine giriyordu. Sanal ortamda istediği zaman kimlik değiştirebilme olanağı, kendini özgür hissetmesine neden oluyordu. Kılıktan kılığa giriyor, yeni tanıştığı insanlara her türlü palavrayı sıkmaktan çekinmiyordu. Kendini bazen bir öğretmen, bazen bir oğlan çocuğu olarak tanıtıyordu. Nasıl olsa sanal ortamda her şey mümkündü"* (s. 23). Bu bölümde sanal ortamın sahte kimlikler üretmeye müsait olmasına vurgu yapılmaktadır.

• *"Bu dünyada doğruluk bir erdem değildi. Ama doğru söylemeyen biri, kendini yalan söylemiş gibi de hissetmiyordu. Çünkü orası gerçek dünya değildi. O dünyada söylenen yalanlar, üfürükten şeylerdi, gerçek değildi"* (s. 25). Bu bölümde internet ortamında söylenen yalanlar ve değişen değer yargılarına atıfta bulunulmaktadır.

• *"Bu yeni iletişim aracı, Sude'nin insanlara bakış açısını da değiştirmişti. Gerçek hayatta sevdiği bir insandan internet ortamında nefret ettiği oluyordu. Ya da hiç sevmediği birine, sanal mesajlaşmalar sonunda hayran kalabiliyordu*" (s. 26). Bu bölümde internet ortamının arkadaşlık ilişkilerini zedelediğinden ve insanlara bakış açısını değiştirdiğinden dem vurulmaktadır.

• "*Bugünün teknolojisi bu. Nasıl kaçar ki insan? Ekran bağımlılığı ile ilgili tartışma programlarını bile ekrana bakarak izliyor insanlar. Ekransız yaşayan biri hiçbir şey yaşayamıyordur inan bana*" (s.28). Bu bölümde insanların ekran bağımlısı olduğuna ve hatta bunu çözmeye çalışırken bile teknolojiden yararlanıldığına dikkat çekilmektedir.

• *"İnsanlar birer görüntü değildir ki. Bu alet hepimizi sadece birer görüntüye dönüştürüyor. Oysa bizler etten, kemikten, duygulardan oluşan canlılarız*"(s.32). Bu bölümde değişen dünya ve teknoloji ile insan tanımı ve algısının değiştiğine işaret ediliyor.

• *"Sokakta, ellerinde tablet bilgisayarla dolaşan bir sürü insanla karşılaştılar. Tabletleri olmayanlar da cep telefonlarının ekranlarına bakıyorlardı*" (s.36).

"*Artık işe gidip gelirken, yolda karşılaştığı çocuklara daha çok dikkat etmeye başlamıştı. Ellerinde bilgisayarlarıyla dolaşan küçüklerin de büyüklerin de sayısı günbegün artıyordu. İnsanların çoğu yolda yürürken bile tablete bakıyorlardı* (s.59). Bu bölümlerde yazar günlük hayatta karşılaştığımız manzarayı yansıtmaktadır.

• *"Hareketleri otomatikleşmişti. Baktığı şeylere dikkat etmeden bakar olmuştu. Nasıl olsa bilgisayar yerine bakıyor, istediği zaman kaydediyor, gerektiğinde hatırlıyordu"* (s. 43). Bu bölümde insanların teknoloji ile hareketlerinin değişmesi konusuna değinilmektedir.

• "*İnternet ortamında kestirme yazışmaktan, Sude'nin giderek dili de bozulmaya başladı*" (s. 43). Bu bölümde elektronik ortamdaki kestirme yazışmaların dili olumsuz yönde etkilediğinden bahsedilmektedir.

• "*Gerçek hayatta doğruyu söyleyeni dokuz köyden kovuyorlar. Sanal dünyada dokuz köye dokuz ayrı yalanla mı girmek gerekiyor o zaman"* (s.52)? "*İnsanların sürekli internete girmesi bütün sosyal hayatı felç ediyor"* (s. 81). *"Günümüzde sır diye bir şey yoktu."* (s. 105). *"Görmüyor musun, insanları aptala döndürdüler. Herkes sadece internet ortamında yaşıyor. Toplumun gerçek hayatla bağları koptu. İnsanlarla iletişim kurabiliyor ama onlarla tanışamıyorsun"* (s.121). Bu bölümlerde yine sanal ortamın değer yargılarını değiştirmesine vurgu yapılmaktadır.

• "*Elektronik posta varken postacı mı beklenirmiş? Hangi çağda yaşıyoruz?"* Bu bölümde teknolojinin iletişim biçimlerini değiştirmese ile toplumsal değişimlerin de gerçekleştiğinden bahsedilmektedir.

• "*Bana teknolojiden bahsetmeyin! Diye bağırdı. Yıllardır emek vererek geliştirdiğim iş, yeni çıkan dijital gözlükler yüzünden çöpe atıldı. Bunları takan herkes başımıza pandomimci kesildi bir anda. Dijital gözlük takmış yeteneksizler ordusu, sahneleri dolduruyor. Pandomimde hayal ederek canlandırmak önemlidir. Onlar hayal etmiyorlar, göstererek yapıyorlar. Bu teknolojik ilerleme mi yoksa sanatın gerilemesi mi"* (s. 135)? Bu bölümde teknolojinin bazı sanat dallarının ömrünü sonlandırdığından yakınılmaktadır.

3. 2. Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği

"Yaşasın Ç harfi Kardeşliği!" adlı bu kitapta, Ali adlı bir çocuğun dönem ödevi hazırlama süreci esprili bir dille anlatılırken aynı zamanda da son yıllarda hayatımızın içine işleyen sosyal paylaşım sitelerindeki nevzuhur sosyalleşme biçimine ve tüketim toplumuna eleştiriler de yöneltilmektedir. Beşinci sınıf öğrencisi olan Ali, dönem ödevi hazırlayacaktır. Soru sormaya meraklı olduğundan

söyleşi yapmaya karar verir. Annesine sorular sormaya başlar. Annesi normalde konuşmayı çok sevmeyen bir kişiyken Ali'nin sorularını çok güzel bir şekilde yanıtlar. Babası Rıza Bey de bu duruma şaşırmıştır. Ali'nin sorduğu sorular babasının dikkatini çeker ve oğlunun ne kadar önemli sorular sorduğunu fark eder. Rıza Bey'in kulağında uzun bir süredir bir çınlama vardır ve bunun sebebini Ali'nin sorduğu sorular sırasında bulmuştur. Kulağındaki çınlamanın sebebi eşi Ayla Hanım'ın yetiştirdiği turplardan köstebekleri uzak tutmak için uyguladığı bir yöntemden kaynaklanmaktadır. Rıza Bey oğlunun sorduğu sorulardan oldukça etkilenir ve kendi diz üstü bilgisayarını oğlu Ali'ye verir. Ali'nin babası bilgisayarı oğluna verince oğlunun ödevi yavaşlar; çünkü Ali sürekli internete girmekten, sosyal hesaplarda gezinmekten yazı yazmaya daha az vakit ayırmaya başlamıştır; ama Ali ödevini bitirmeye niyetlidir. Ödevini yapabilmesi için dedesi ve amcası ile söyleşi yapacaktır. Ali'nin ödevini yapması için nüfus cüzdanına ihtiyacı vardır. Nüfus cüzdanı kaybolmuştur ve bu durum onun moralini bozmuştur. Bunun üzerine babası ile nüfus cüzdanını çıkartmak için nüfus müdürlüğüne gider ve olaylar burada başlar. Ali'nin nüfus cüzdanında soyadının sonuna yanlışlıkla bir Ç harfi eklenmiştir. Rıza Bey bu duruma çok sinirlenir ama Ali bu durumdan oldukça hoşnuttur. Soyadını değiştirmek istemez çünkü kendini böyle daha farklı ve özel hisseder. Ali hemen Facebook sayfasında soyadını değiştirir. Bu değişiklikle sanal âlemde dikkatleri üzerine çeker. Aynı zamanda "Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği" adında bir grup kurar. Bu grubu aslında Sevinç isimli arkadaşının dikkatini çekmek için kurmuştur. Ancak bu girişim onu hiç ummadığı kadar popüler biri hâline getirmiştir. Ali amcası Sedat Bey ile söyleşi yapacaktır. Bunun için amcasının evine gider. Amcasının evinde amcası ona işinin "ömür törpüleme mühendisi" olduğunu ve malların ömrünü kısaltmak için uzmanlık yaptığını dile getirir. Amcası ile yaptığı söyleşiden sonra eve giderek aldığı bilgileri yedek bir bilgisayara kaydeder. Daha sonra Ali, dedesinin çamaşır makinesinin 70. doğum gününü kutlamak için ailesiyle beraber dedesinin evine gider. Orada dedesi ile söyleşi yapar. Dedesi çok tuhaf biridir. Rakamlarla hiç arası yoktur, aklı gidip gelmektedir. Dedesi ile söyleşi yaptıktan sonra Ali'nin bilgisayarı kapanır ve bir daha açılmaz. Bunun üzerine dedesi tamir ettireceğini söyleyerek onun bilgisayarını alır. Amcası Sedat Bey dedesine bir cep telefonu almıştır. Artık bu telefonla yolunu daha kolay bulabileceğini söyler. Ali yedek belleğe aktardığı bilgilerini de yedek belleğinin bozulmasıyla kaybeder. Bunun üzerine evde herkes birbirini suçlamaya başlar. Bu problemin kaynağını hep kendileri dışında aramaya başlarlar. Sosyal medya hesaplarına erişemeyen Ali okula gittiğinde herkes etrafına toplanır. İnternet ortamında on sekiz bin beş yüz altı kere tıklandığını, ödevinin tamamlanıp öğretmene gönderildiğini ve öğretmen tarafından çok beğenildiğini duyan Ali büyük bir şaşkınlık yaşar; çünkü Ali ödevini daha tamamlamamıştır. Bilgisayarının biri tarafından ele geçirildiğini düşünen ve bunu kimin yaptığını merak eden Ali eve gelir, bu düşüncelerle uykuya dalar. Rüyasında çeşitli şeyler görür ve rüyasından sokaktan geçen bir eskicinin sesini duyması ile uyanır. Eskicinin yanına giderek bilgisayarını nerede bulabileceğini ona danışır. Eskici çocuğun adı Ümitsu'dur. Onunla tanışır ve sohbet ederler. Ali, Ümitsu'nun sohbetinden oldukça etkilenir. Ümitsu tüketmekten çok biriktirmeyi tercih eden bir çocuktur. Ali'ye evinin kapılarını açar ve ona bazı şeyler anlatır. "ç" harfi yüzünden Ali'nin başına gelenler hem kendisinin aklının karışmasına hem de başkalarının Ali'yi unutmasına neden olur. Bay Ç olmak Ali'nin artık hiç hoşuna gitmez. Sevinç onu bu sayede fark etse bile! Ali'nin babası bir plan kurarak Ali'nin arkadaşlarını eve çağırır. Ali'ye ve arkadaşlarına "ç" harfi kardeşliğinin yanlış olduğunu anlatmak ister. Bu durumdan sonra Ali "ç" harfinden sıkılır ve bundan kurtulmak istediğini arkadaşlarına anlatır. Ç harfi kardeşliğinin saçma olduğunu, asıl önemli olanın gerçek dostluk, arkadaşlık olduğunu söyler ve herkes buna ikna olur. Kitapta yer alan modernite eleştirilerini şöyle sıralayabiliriz:

• "*Bilgisayar sadece bir yazı aracı değil ki aynı zamanda bir iletişim aracı. İkide bir internete girmekten yazmaya çok az vakit kalıyor. Anlaşılan Ali, Facebook, Twitter gibi sosyal paylaşım sitelerine epey zaman harcıyordu*"(s.18). Bu bölümde bilgisayarın artık sadece ödev yazmaya yarayan bir araç olmadığına, ödev yapma niyetiyle internete giren çocukların vaktinin büyük çoğunluğunu sosyal paylaşım sitelerinde geçirdiğine işaret edilmektedir.

• *"Güzel olur mu? Düşünsene dedenin o şapşal çamaşır makinesi yetmiş yıldır bozulmamış. Oysa o yetmiş yıl içinde babam on iki tane çamaşır makinesi satın alabilirdi. Bu da ekonomiyi hareketlendirirdi. İşte bu tür korkunç şeyler olmasın*" (s. 31). Bu bölümde tüketim çılgınlığı eleştirilmiştir.

• "*Yedek bellek, bilgileri korumak için güvenli bir liman değil miydi? Kendisini bile koruyamayan bu alet, bilgileri nasıl koruyacaktı"* (s.52)? Bu bölümde teknolojinin beraberinde getirdiği çelişkilere işaret edilmiştir.

• "*Vay canına! Demek ki bu kadar basitti ha ? Çalışmanın değil, sadece tıklanmanın önemli olduğu bir dünyada yaşıyordu"* (s. 63). Bu bölümde modern zamanlarda teknolojinin getirdiği yeni bir tepki biçimi olan *clictivism*'e (tıklamacılık) gönderimde bulunulmaktadır.

• *"İnternete girmekten sağa sola bakmaya vaktimiz yoktu ki" (s.98).*

• *"İnternette vakit kaybetmeyince daha çok görüşür olmuşlardı. Sürekli bir araya geliyor, piknik yapıp top oynuyor, yemek yiyip çene çalıyorlardı. Hafta sonları yemekli partiler düzenliyorlardı* (s.101). Bu bölümmde internetin sosyal ilişkileri olumsuz yönde etkilemesine değinilmiştir.

3. 3. Eve Giden Küçük Tren

Maden ocakları yıllar önce kapatılmış bir köyün halkı, üretmekten aldığı keyfi unutalı çok olmuştur. Herkes evine çekilmiş; umudunu ve neşesini yitirmiştir sanki. Günün birinde, eşyasını bir eşeğin sırtına yüklemiş Münevver Hanım çıkagelir. Onun hayalleri, köyün en hayalci çocuğu İlyas'ınkilerden bile daha çılgın gibidir. Büyük şaşkınlık yaratan Münevver Hanım, İlyas'la birlikte tek tek kapıları çalmaya başlar. Kitaptaki modern dünya eleştirisi şöyledir:

• "*Neyse ki biz insanlar doğa kadar anlayışsız değiliz. Çamaşır makinesinden mutfak mikserine kadar her şeyin üstüne nasıl çalıştığını yazıyoruz. Küçücük fotoğraf makinelerinin kendilerinden büyük kullanma kılavuzları var. Hatta bazılarında o kadar çok bilgi var ki, birinin okuyup anlatması gerekiyor. Parayla kullanma kılavuzu okuyanlar bile var. İyi ki de var*"(s.32). Bu bölümde örtük ileti olarak modern hayatın "hazırcılık" anlayışına bir eleştiri getirilmektedir.

Eve Giden Küçük Tren kitabında insanların artık eskisi gibi birbirleriyle iletişim kurmadıklarına, birbirlerinden uzaklaştıklarına, otomobillerin çoğalması ile herkesin kendi içine kapandığına değinilmektedir.

3. 4. Bulutlara Şiir Yazan Çocuk

Sevgican, bulutlarla haşır neşir, yağmur altında ıslanmayı seven, biraz içekapanık bir çocuktur. Ne Batu kadar zeki ne de Erol kadar yaratıcı olduğunu düşünür… Artık kimse mektup yazmadığı için çantasında sadece öteberi taşıyan postacı, Sevgican'ın aklına harika bir fikir getirir! Ama başkası bunu çoktan akıl etmiştir bile. Canı sıkılan Sevgican, şiirler yazıp sosyal medyada paylaşmaya başlar. Şiirleri, arkadaşlarını olduğu kadar ailesini de etkileyecek kadar ilgi görür ve olaylar bu eksende anlatılır. Kitaptaki eleştiriler şu şekildedir:

• "*Babasıyla postacının ortak yanını ilk Sevgican keşfetmişti. İkisinin de işi yerlerde sürünüyordu. Kimse fotoğraf çektirmiyordu artık. Çünkü herkesin elinde son derece gelişmiş akıllı telefonlar vardı. Herkes fotoğrafçı olup çıkmıştı. Üstelik bu telefonlar fotoğraf çekmekle kalmayıp posta servisinin de görevini üstlenmişti. Kimse mektup yazmıyordu bu yüzden. Ya elektronik posta ya da telefon mesajı ile haberleşiyorlardı*"(s. 26).

"Telefon fotoğraf çeker mi? Çekmez! Niye çeksin? Ütü çekiyor mu? Televizyon bulaşık yıkıyor mu ? Bilgisayar ekmek kızartıyor mu ?diye kızgın kızgın söyleniyordu" (s. 27). Bu bölümlerde teknolojinin gelişmesiyle beraber önemini yitirmeye başlayan meslek dallarından fotoğrafçılık ve postacılığa işaret edilmektedir.

• "*Uzun süredir mektup yazmadığımızı düşündüm. Ya cepten kısa mesajlar atıyoruz ya da elektronik posta gönderiyoruz. Oysa renkli kalemlerle süslenmiş uzun mektuplar yazsak kim bilir neler anlatırız. Bu da bizim kendimizi ve birbirimizi daha iyi tanımamızı sağlar"* (s. 45). Bu bölümde mektubun artık işlevini yitirmeye başlaması ve binlerce yıllık mektup geleneğinin kaybolmasına değinilmektedir.

• "*Bu dediklerin doğru ama sosyal medya tamamen bu kuşağın eline geçti diye anlatmaya başladı. Resmen kuşatıldık. Günlerdir internete girip paylaşımları inceliyorum. Hepsi on iki yaşındaki çocukların diliyle yazılmış. İşin tuhafı internet yazarları yaşları ne olursa olsun on iki yaşında çocuk gibi davranıyor. Elli yaşındaki, kazık kadar adamların yazdıklarını okusan, dudakların uçuklar. Kendilerini on iki yaşındakilere beğendirmeye çalışıyorlar. Yoksa sanal ortamda kabul görmeyeceklerini biliyorlar* (s. 75). Bu bölümde geleneksel medeniyet tasavvurunun mühim umdelerinden biri olan "söz söylemeye ehil olma" ya işaret edilmektedir. Ayrıca yine geleneğin kurucu ilkelerinden biri olan "usta-çırak ilişkisi" bağlamında yaşça büyük olanların tecrübelerini küçüklere aktarması teamülünün ihlal edilmesi de eleştirilmektedir. Öte yandan kuşak araştırmaları literatürü bağlamında değerlendirildiğinde söz konusu durum, "Z nesli" istilası biçiminde yorumlanabilir.

Kitapta, internet ortamında yazılan şiirlerin muhtevasının önemsenmediğine, şiirin tanınması ve sevilmesi için absürt olması gerektiğine değinilmektedir. Hatta kitap içerisinde şu şiir örneklenmektedir:

"*Patates patates matates*

Çok kısa cümleler kursun herkes.

Kısa espriye vur!

Yeni bir dil kur!

Yaratıcı olma, yaratıcı görün.

Garip kıyafetlere bürün.

Patates patates matates

Çok kısa cümleler kursun herkes" (s. 76).

• "*Sanal ortam, insan eliyle yaratıldığından sahte bir güven veriyordu. Oysa, gerçek hayatta da her şey değişim içindeydi. Zamanla eskime, yıpranma, yaşlanma ve ölüm kaçınılmazdı. Sanal ortamda yıllar geçse de her şey aynı kalacaktı. Ölümsüzlük bu olmalıydı. Bu duygunun oluşturduğu güven hep orada kalma isteği oluşturuyordu*" (s.107).

"Sanal ortamın bir özelliği var. Ne diyorsan, o oluyorsun. Bol keseden atabiliyorsun. Atış serbest yani" (s. 114)! Bu bölümde sanal âlemin nesnel gerçeklikten kopuk sahte bir dünya içinde birbirini kandıran insanlardan müteşekkil oluşu eleştirilmektedir.

3. 5. Bebek Annem

Ziya çocukluğundan beri okul değiştirmek zorunda kalan bir öğrencidir. Bu sene de yeni bir okula başlar. Saniye Öğretmen onu boş olan bir sıraya oturtur. Henüz okula gelmeyen sıra arkadaşının adı Şule'dir. Şule için herkes farklı bir şey söylemektedir. Kimi Şule'nin sarışın olduğunu kimi esmer olduğunu söyler; Ziya, Şule ile ilgili olarak herkesten farklı bir şey duymaktadır. Ziya bir süre sonra sıra arkadaşının aslında hayali biri olduğunu düşünmeye başlar. Ziya'nın annesi oturdukları apartmanda bir örgü kursu açar ve insanların birbirleri ile kaynaşmaları için çeşitli etkinlikler düzenler. Bu örgü kursu birbirlerine yabancılaşan apartman sakinlerinin bazı durumları fark etmelerini sağlar. Örgü kursuna Ziya'nın öğretmeninden tutun da arkadaşlarına kadar birçok kişi katılır. Ziya, hayali olduğunu düşündüğü sıra arkadaşı Şule ile de bu örgü kursunda tanışma fırsatı bulur. Şule hakkında öğretmeninden bilgi alan Ziya, onun annesi Zerrin Hanım'a bakmak zorunda olduğunu öğrenir. Şule'nin annesi Zerrin Hanım eşini kaybettikten sonra yavaş yavaş gerçeklerden uzaklaşmaya başlar. Şule de annesini iyileştirmek için sadece annesinin izlediği tiyatro oyunları kurgulayarak oynamaya başlar. Şule'nin herkes tarafından farklı bir şekilde tarif edilmenin sebebi aslında budur. Olaylar bu minvalde başlayıp ilginç bir şekilde devam eder. Kitaptaki modernite ve teknoloji eleştirileri aşağıdadır:

• *"Yeni ev, yeni yaşam! Sloganıyla pazarlanan bu akıllı evler ilgilerini çekmişti. Şehrin hemen dışındaki yirmi katlı apartmanlar, ilk bakışta sevimsiz gözüküyordu. Ama azıcık araştırma yapıp özelliklerini öğrenince siteyi çok sevdiler. Her şeyden önce bu apartmanlar son derece güvenlikliydi. Kapıda bilgisayarlı bir bekçi kulübesi vardı. İçindeki bekçi geleni gideni denetliyordu. Her tarafa kamera yerleştirilmişti" (s.32).*

•*"Çağımızın en önemli sorunu güvenlik" (s.32).*

• *"Şemsiyemizi seyahat etme özgürlüğümüzü korumak için kullanıyoruz. Farkında değil misiniz, şehrin ve bu sitenin her yerinde kameralar yerleştirilmiş. Çıldırtıcı bir şey! Kameralarla karşılaştığımda şemsiyemi açıp yüzümü gizliyorum. Kimsenin benim her an nerede olduğumu gözetlemeye hakkı yok! Bu insan haklarına aykırı" (s.76)!* Bu bölümlerde modern kent yaşamının "akıllı site" tutkusunun insanları bir güvenlik sarmalına almaya çalışırken aslında yalnızlaştırıp yabancılaştırdığına değinilmektedir.

3. 6. Çatıdaki Gezegen

Evden okula bile yalnız gidemeyen Serdar, sokakta top koşturmayı da bilmeyen, sıradan bir kentli çocuktur. Başka bir dünyanın mümkün olduğunu hayal bile etmemiştir. Ta ki apartman arkadaşı Ceren'in peşi sıra çatı katına, bambaşka bir "gezegene" çıkana kadar. Şairler, hikâyeler, canı sıkılan çocuklar, hatta Don Kişot bile çatıya kaçmıştır! Üstelik, eski bir seyir defteri, yepyeni maceralar ve düşünceler gizlemektedir. Kitabın modernite eleştirisi ile ilgili bölümler aşağıdadır:

• *"Sokakta dolaş! Derken asla gerçek sokağı kastetmemektedir. Bilgisayarın başına geç ve internette dolaş demek istemiştir. İnternette milyonlarca sokak vardır ne de olsa"* (s. 21).

Bu bölümde modern hayatın, çocukları oyun oynadıkları sokaklardan çalarak sanal âlemin sokaklarına hapsetmesine değinilmiştir. Bu bağlamda çocukların muhayyilesinde nesnel dünyadaki sokakların bir karşılığı yoktur.

• *Kahramanımız Serdar kendisinin okuldan kursa, kurstan farklı aktivitelere gittiğini ve bu gidip gelmelerin hep özel araba ile yapıldığını dile getiriyor. "Kendimi oradan oraya taşınan paket gibi hissettiğim çok olmuştur*" (s. 26). Bu bölümde modern hayatın başarıyı bir "mit" hâline getirmesi ve ailelerin de beylik bir ifade ile çocukları "yarış atı " gibi koşturması eleştirilmiştir.

• "*İnternette arkadaşlarımla sürekli iletişim kurmaktan da sıkıldığımı itiraf etmeliyim. Hatta internette vakit geçirmenin beni sinir ettiğini bile söyleyebilirim. Bir süre sonra konuşulacak konular bittiği için tuhaf espriler yapmak zorunda hissediyorum kendimi. Durmadan komiklik yapmaya çalışmak da uykumu getiriyor. Hemen yatağa uzanmak istiyorum"* (s. 27). Bu bölümde Serdar internet ortamında geçirdiği saatlerin sıkıcılığını da şu şekilde dile getirmektedir:

• "*İnsanların ilişki kurmak yerine iletişim kurmaları da çağın vebası… Kendilerini atasözlerini aktarma memuru yapmışlar. Bu görev herkes tarafından öyle benimsenmiş ki ne deseniz önemli sayılıyor. Yeter ki altında meşhur bir insanın ismi olsun*" (s. 31). Bu bölümde modern hayatın yüz yüze iletişimi asgariye indirdiği; ayrıca sosyal ağlardaki "aforizma iştahı"nın insanları hazırcılığa alıştırdığı ve özgür düşünmelerini engellediği ifade edilmektedir.

• "*Kimse kitap okumuyor artık" (s. 39).*

• *"(Eskiden) İnsanların zamanı bolmuş. Oynamaya; şiir hikaye ve roman okumaya; gazetelerin bulmacalarını çözmeye vakit ayırabiliyorlarmış"* (s. 46).

• "*Çünkü vaktimiz yoktu. Nedense hep bir yerlere yetişmek ister gibiydik. Bazı metinleri en kısa yoldan okuyup bitirmek zorundaydık. Biri romanın kısa özetini alelacele okuyup, diğerine geçiyorduk. Aslında vakit konusunu da pek anlayamadığını söyleyebilirim. Vaktimizin olmadığı, pek doğru değildi. Çünkü bir yandan da boş vakitlerimizi dolduramayacağımız için sıkıntıdan patlıyorduk*" (s. 77).

Bu bölümlerde, modernitenin insanları kitaplardan özellikle şiir kitaplarından uzaklaştırması ve zaman tanzimini yapamayan modern insanın özet metinlerden beslenme eğilimi ve yüzeysel yaklaşımı eleştirilmiştir.

• "*Ertesi gün annemin akıllı telefonuna yeni bir uygulama programı indirdiğini fark ettim. Bu program sayesinde her gün kaç km yürüdüğünü hesaplıyordu. Daha önce kendini çok sportmen sanan annem, programı kullanmaya başladığından beri değişmişti. Kaygılı ve çevik bir insana dönüşmüştü. Yeteri kadar yürümediği kanısına varması onu sürekli kendinden şikayet eden biri hâline getirmişti. Günde en fazla üç ya da dört bin adım attığı ortaya çıkınca, kendini eksik hissediyor, daha fazla yürümek için elinden geleni yapıyordu. Her gün mutlaka adım sayısını on bine tamamlıyordu"* (s. 133).

"Tamamen sayıların belirlediği bir düzen içinde hareket ediyordu" (s.137.)

Bu bölümlerde modern hayatın dayattığı yaşam biçimine ve Guenon'un deyişi ile "niceliğin egemenliği" ne gönderme yapılmıştır.

• "*Biliyorsun, bir insanla görüşmek istemiyorsan onunla aynı apartmanda oturmalısın*"(s. 168). Bu bölümde modern hayatın sosyal bağları kopardığı ve komşuluk ilişkilerini bitirdiği vurgulanmıştır.

4. SONUÇ

Behiç Ak, son dönem Türk edebiyatının önemli bir çocuk kitabı yazarıdır. Ak'ın örneklem olarak alınan kitaplarındaki modernite ve teknoloji eleştirisine odaklanan bu araştırma, yazarın söz konusu iki olguya yönelik açık ve örtük eleştiriler yönelltiğini tespit etmiştir. Modernite, geleneği ve üst anlatıları paranteze alan, aklı ve bireyi merkeze alan bir değerler manzumesi olarak tarif edilebilir. Ak, eserlerinde modernitenin "mahalle kültürü"nü ortadan kaldırmasına, güvenlik endişesiyle sitelere ve apartmanlara sığınan modern insanın onulmaz bir yalnızlığa mahkûm olmasına; her şeyi hazır olarak bulmak isteyen insanın adeta "paketlenmiş bir hayat" sürdüğüne, varlığını tüketmekle tahkim eden (tüketiyorum o hâlde varım, homo consumos) modern insanın mutsuzluğuna, insana ve dünyaya bakış açısının değiştiğine, "başarı" nın bir "mitos " olarak empoze edilmesi sonucu öğrencilerin bir kurstan diğerine koşan "yarış atları"na dönüşmesine, bu bağlamda dünyaya Guenon'un deyişiyle "niceliğin egemen oluşu"na, modernitenin insanları kitaplardan özellikle şiir kitaplarından uzaklaştırmasına ve zaman tanzimini yapamayan modern insanın özet metinlerden beslenme eğilimine ve meselelere yüzeysel olarak yaklaşmasına değinilmiştir.

Teknoloji, modernitenin lokomotifidir. Behiç Ak, yeni dünya algısının bilgi ve iletişim teknolojilerinin açtığı imkânlar muvacehesinde başta çocuklar olmak üzere bütün insanlığı adeta bir "dijital labirent"e hapsettiğine başka bir ifade ile teknolojik bir esaretin yaşandığına , yüz yüze iletişimi asgariye indirmesi neticesinde arkadaşlık ilişkilerinin kurulamamasına, "heads- down generation" (başı önündeki ekranda olan nesil)lerin yetişmesine, "sokaklarda top koşturan çocuklar" manzarasının " sanal sokaklarda drift yapan çocuklar"a dönüşmesine , sanal âlemin sahte kimlikler üreterek benlik yitimine sebebiyet vermesine, ekran bağımlılığından kurtulmak için ekrandan yararlanmanın bir Russel Paradoksu'na yol açtığına, teknoloji ile beraber sanat (pantomim) ve meslek dallarının (fotoğrafçılık, postacılık) yok olmasına, elektronik postanın mektup kültürünü ortadan kaldırmasına, sosyal medyanın hayatımıza girmesiyle Batı literatüründe "clicktivism" (tıklamacılık) şeklinde yeni bir tepki biçiminin oluşmasına, günlük hayattaki olaylara sadece "tık"layarak dâhil olan ve bu şekilde vicdanını rahatlatmaya çalışan bir insan topluluğunun oluşmasına, sosyal medyada herkesin bir fikir beyan etmesi eğiliminin gelenekteki "söz söylemeye ehil olma" yaklaşımını ihlal etmesi ve yine sosyal ağlarda yetişkinlerin ergenlere özenircesine yazma temayülünün geleneğin usta-çırak ilişkisi kareografisini bozduğuna, bu durumun bir anlamda kuşak araştırmaları çerçevesinde "Z nesli" istilası olduğuna , sosyal medyada tanınmanın yolunun "absürt şiirler" yazmaktan geçmesine, sosyal ağlardaki "aforizma iştahı"nın insanları hazırcılığa alıştırmasına ve bireylerin özgür düşünmelerini engellemesine ve son olarak da elektronik ortamlardaki kestirme yazışmaların Türkçeyi kısırlaştırdığına dikkat çekilmektedir.

KAYNAKLAR

Ak, Behiç. (2018). Bulutlara Şiir Yazan Çocuk. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, Behiç. (2017). Bebek Annem. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, Behiç. (2017). Eve Giden Küçük Tren. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, Behiç. (2017). Postayla Gelen Deniz Kabuğu. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, Behiç. (2017). Çatıdaki Gezegen. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, Behiç. (2018). Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Arıcı, A. F. (2016). Çocuk Edebiyatı ve Kültürü. PegemA Yayınları: Ankara

Canbay, Hikmet ve Edizer, Zeynep. (2012). Behiç Ak'ın Çocuk Kitaplarında Doğacı Zekâ. GEFAD / GUJGEF 32 (1): 83-101 (2012).

Lüle, Esra. (2007). Yedi Farklı Çocuk Kitabının Çocuk Yazını İlkelerine Uygunluğunun Değerlendirilmesi. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Güz 2007, 8(14), 17–30.

Sarıgöz, Okan. (2012). Bilgi Toplumunun Eleştirisi ve Türkiye'de Modern Eğitimin Gerçekleştirdikleri. Electronic Journal of Vocational Colleges.

Sever, Sedat. (2002). Okulöncesi Dönemdeki Çocuklara Seslenen Kitaplarda Bulunması Gereken Temel Özellikler. Çocuk Edebiyatı. (ed. Z. Güneş). Anadolu Üniversitesi Yayını.

Şahin, Güliz. (2014). Okul Öncesi Dönem Çocuk Kitaplarında Görsel Bir Uyaran Olarak Resim. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 9/3 Winter 2014, p. 1309-1324.

Şimşek, Tacettin (2004). Çocuk Edebiyatı. Erzurum: Suna Yayınları.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.